

K.R.NİN «ÖLDÜ GARİP» ŞİİRİNİN TAKLİDİ SARAYMENLİ YEDEKLER HAKKINDA KIRIM-TATAR TÜRKÜSÜ*

A. N. Samoyloviç

- Hâlihazırdaki savaşla ilgili *Jivaya Starina* dergisinde daha önce neşrettiğim iki türküye¹ ilaveten, Bahçesaraylı Yahya Bayburtlu Efendiden üç türkü daha derledim. Daha önce neşredilen türküler savaşın başlangıcına dairken şimdiki, Rusya halklarının tamamının dostça katıldığı büyük savaşın sonraki hadiselerine ilişkindir. Üç türküden ilkinin adı “Sinebiletçiklerin Türküsü” [pesnya sinebiletçikov], ikincisinin – “Yedeklerin Türküsü”. İkinci türküde Varşova dolaylarındaki, San’daki hadiseler işleniyor ve Peremiş’li kaybedişimiz anlatılıyor. Üçüncü türküyse fevkalade ilgi çekicidir: “Saraymenli Yedeklerin Türküsü” [77]. Saraymen, Feodosiya [Kefe] ilçesinde bir Tatar köyüdür. Bayburtlu’ya göre bu türküyü Bahçesaray’a, Saraymenli işçi bir Tatar getirmiş. Mahallî Kırım-Tatar türkü geleneğiyle kısım bağli olan bu üçüncü türkü bildiğim kadarıyla Rus kültürünün Kırım-Tatar halk şiirine tesirinin ilk numunesidir. Halka mal olan türkünün sahibi meçhul Tatar, müteveffa Yüce Knyaz [velikiy knyaz, grandük] Konstantin Konstantinoviç’in [1858-1915] “Öldü Garip”

* Çevirisi verilen metin “Sredi kırımskih tatar letom 1916 g.” [=1916 yazında Kırım Tatarları arasında] adlı yazının “III. Kırımsko-tatarskaya pesnya pro Saraymenskih zapasnih v podrajaniye stihotvoreniyu K. R. Umer bednyaga” adlı son bölümüdür (*İzvestiya Tavriçeskoj uçyonoy arhivnoy kommissi* [=Akademik Tavriya Arşiv Komisyonu Dergisi], 1918 (god tritsat perviy), No. 54, 73-80). Türkiye Türkçesine Serdar Karaca tarafından çevrilen metindeki köşeli ayrıçlar çevirene aittir. Söz konusu metin Samoyloviç’in Kırım’la ilgili yazılarının bir araya getirildiği *İzbranniye trudiy o krime* adlı kitapta tekrar yayımlanır (Haz.: Ye. G. Emirova, giriş makalesini yazan: A. A. Nepomnyaşiy, Simferopol 2000, Dolya).

1 “Pesni kırımskih tatar pro vtoruyu oteçestvennyuyu voynu” [=Kırım Tatarlarının I. Dünya Savaşı Hakkında Türküleri], *Jivaya Starina*, god XXIII (1914). İlk türkünün 8. dörtlüğündeki “bayarı” kelimesini belli ki “onun beyi” şeklinde çevirmeli (bk. *age.*, 411. s.).

III

Крымско-татарская песня про Сарайменских запасных в подражание стихотворению К. Р. “Умер бедняга”.

Дополнительно к двум крымско-татарским песням про те-перешнюю войну, которые я издал в журнале “Живая Стари-на”¹⁰, мною записано со слов бахчисарайца Яхья эфенди Бай-буртлы еще три песни. Ранее изданные песни относились к началу войны, а вновь записанные отмечают последующие моменты великой борьбы, в которой принимают дружное участие все народы России. Из трех новых песен первая озаглавлена: “Песни синебилетчиков”, вторая – “Песня запасных”. Во второй песне упоминаются события под Варшавой, на Сане, и говорится об утрате нами Перемышля. Исключительный интерес представляет третья песня: “Песня про Сарайменских запасных”. Сараймен – татарское селение Феодосийского уезда. По словам Байбуртлы, эту песню занес в Бахчисарай татарин – работник из Сараймена. Связанная только отчасти с местной, крымско-татарской песенной традицией, третья песня представляет собою первый мне известный пример влияния на крымско-татарскую народную поэзию русской литературы. Неизвестный татарин, автор песни, усвоенной народом, вдохновился прекрасным стихотворением покойного великого князя Константина Константиновича: “Умер бедняга”. Стихотворение это, как известно, давно приобрело широкую популярность, обратившись в песню.

“Песня про Сарайменских запасных” состоит из девяти четверостиший. В двух четверостишиях встречается почти дословный перевод стихов К. Р. Только два или три четверостишия являются самостоятельными, остальные все, более или менее, зависят от трогательного описания смерти и похорон солдата–измайловца. Я даю опыт стихотворного перевода крымско-татарской песни, отмечая курсивом заимствования из стихотворения К. Р.

[Umer bednyaga] adlı şiirinden ilham almış. Bu şiir, bilindiği gibi çoktan bir şarkıya dönüşerek meşhur oldu.

“Saraymenli Yedeklerin Türküsü” dokuz dördlükten oluşuyor. İki dördlükte K. R.nin dizelerinin neredeyse harfiyen çevirisi fark ediliyor. Yalnızca iki veya üç dördlük müstakildir, geri kalanların hepsi az ya da çok İzmaylovlu askerin dokunaklı ölümü ve gömülmesiyle ilişkilidir. Kırım-Tatar türküsünün şiir biçiminde çevirisini vermeyi deniyor ve K. R.nin şiirinden alınan yerleri eğik yazıyla belirtiyorum.

Saraymende Zapaslar Çıkkın Türkü² Aktarma [Türkiye Türkçesiyle]

1. Mahrebege gönderdiler,
çok ağladı anası.
Bütün ana acısını
kalem-men kıyın yazması.	1. Muharebeye gönderdiler,
<i>Çok ağladı anası.</i>
<i>Bütün ana acısını</i>
<i>Kalemle zor yazması.</i>
2. Ellerini uzatıp,
balaları ağladı.
Vatan için patronları
Bellerine bağladı.	2. Ellerini uzatıp
Balaları ağladı ³ .
Vatan için mermileri,
Bellerine bağladı.
3. Dayanmayan hasretlige
ağladı horandası.
Dolu tas büyük kahır
irte içti anası. [78]	3. Dayanılmaz hasretliğe
Ağladı ailesi ⁴ .
<i>Dolu tas büyük kahır</i>
<i>Erken içti anası.</i>
4. Çok açlık hastalık
saldatlar çekti.
Epsi ölüm sebebini
tecrübe etti.	4. Çok açlık hastalık
Askerler çekti.
Hepsi ölüm sebebini
Tecrübe etti.
5. Mahrebede balnitsada
çok yatıp öldü zavallı.
Ol saldatın çocukları
ağlayup evde kaldı.	5. Muharebede hastanede
Çok yatıp öldü zavallı.
O askerin çocukları
Ağlayıp evde kaldı.

2 Eğik o, u, g, n harfleri ve dj terkibi baskı usulüyle, söz konusu seslerin tam karşılığını gösteriyor [çeviride ö, ü, ğ, η ve c harfleriyle gösterildi].

3 Krş. Ağlayarak küçücük ellerini uzattı
Sütten kesilmemiş oğlan çocuğu...

4 Krş. Bakışlarında anlatılmaz hüznle
Karısı kocasına sarıldı

<p>6. Yeller eser, karlar yağar
ağlamağa çare yok.
Bu boranlar ağlatırlar,
bunda benim kimsem yok.</p> <p>7. Ölümüzi yığarlar,
Teren kazıp kömerler.
Buralarda kimsem yoktur,
ancak yeller eserler.</p> <p>8. Vatan uzak oldu bize,
biz körmedik bal'ları.
Alla size sabır versin,
ediniz duaları.</p> <p>9. Kabırlarda yatan erler
cennet olsun sizlere.
Vatan için çalıştınız.
Dua borç tur bizlere. [79]</p> | <p>6. Yeller eser, karlar yağar,
Ağlamaya çare yok! [80]
Bu boranlar ağlatırlar,
Burada benim kimsem yok⁵.</p> <p>7. Ölümüzü yığarlar,
Derin kazıp gömerler.
Buralarda kimsem yoktur,
Ancak yeller eserler⁶.</p> <p>8. Vatan uzak oldu bize,
Biz görmedik balaları⁷.
Allah size sabır versin,
Ediniz duaları.</p> <p>9. Kabirlerde yatan erler,
Cennet olsun sizlere!
Vatan için çalıştınız.
Dua borçtur bizlere⁸!</p> |
|---|--|

-
- 5 Krş. Gökyüzünden sıra sıra bulutlar geçti
Onun gömüldüğü sabah;
Bir kar fırtınası uludu, ağladı
Öyle inleyen bir ulumayla ki,
Arkadaşımızın kaderine,
Sanki onun yanı başında hıçkırarak.
- 6 Krş. Yabancı insanlar askeri gömüyor
Donmuş, derin toprağa.
Orada, yalnızca rüzgârların uluduğu
serhat boyunda,
Uzak ve ıssız bir yerde.
- 7 Krş. Görülmez oldu baba ocağı,
Memleketinden ayrıldı.
- 8 Krş. Uyu hadi, arkadaşım, tek başına!
Uyu hadi, huzur içinde
Bu rutubetli ve derin kabrinde!
Ebedî şan içinde.